

Mező András alezredes:

DOKTRÍNAFEJLESZTÉS A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN¹

*„A doktrína biztosítja a hadsereg közös filozófiáját, egységes nyelvezetét és az erőkifejtések egységességét.”
George H. Decker vezérezredes²*

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző a stratégiaelmélettel összefüggésben vizsgálja a doktrínakészítést a Magyar Honvédségben. Röviden áttekinti a doktrína fogalmát, helyét, szerepét, majd a doktrínafejlesztés jelenlegi rendszerét és a fejlesztés irányait elemzi. A doktrínák alapvető szerepet játszanak az MH feladatainak ellátásában, mert azt az elvrendszert biztosítják, ami összeköti a nemzeti célokat a rendelkezésre álló forrásokkal. Fontos funkciója a doktrínának a stratégiai szemlélet és a hadműveleti-harcászati szint, valamint a magyar és a NATO katonai gondolkodás közötti kapcsolat megeremítése. A doktrínák szerepének alulértékelése súlyos működési zavarokhoz vezethet.

KULCSSZAVAK: doktrína, stratégia, politika, Nemzeti Biztonsági Stratégia, Nemzeti Katonai Stratégia

A Varsói Szerződés országainak nem volt önálló, a Szovjetuniótól független nemzeti biztonsági koncepciója vagy katonai stratégiája, ezért sem Magyarország, sem pedig a Magyar Néphadsereg nem rendelkezett hivatalos katonai doktrínával. A Varsói Szerződés egész struktúrája, a hadseregek szervezete és kiképzése, de még a hadtudományi kutatások is alapvetően a szovjet katonai elképzelések szerint épültek fel. A magyar katonai gondolkodásban ezért nincsenek jelentős hagyományai a doktrínának és a doktrínafejlesztésnek.

A Varsói Szerződés felbomlása, a rendszerváltozás hatalmas módosulásokat idéztek elő a magyar biztonságpolitikában és természetesen a magyar hadtudományi gondolkodásban is. A frissen keletkezett igény önálló magyar nemzeti biztonsági és katonai stratégiára a 90-es évek elején komoly társadalmi és szakmai vitát keltett.³ A vita többé-kevésbé eredménytelenül ért véget, és ennek egyik oka az volt, hogy a korabeli biztonságpolitikai gondolkodásban a doktrína és a stratégia fogalma teljesen összekeveredett. A magyar katonákra és politikusokra nagymértékben hatott a korábbi szovjet felfogás, amely a doktrínát a stratégia fölé helyezte,

¹ A mű szerkesztett és rövidített változata a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű, Ludovika Kutatócsoport keretében készült kutatásoknak, amelyek a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készültek.

² George H. Decker vezérezredes (1902–1980) az Amerikai Egyesült Államok hadseregének volt vezérkari főnöke (1960–1962).

³ A vita a Beszélő Online-on volt követhető. <http://beszelo.c3.hu/search/node/katonai%20doktr%C3%ADna> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 21.)

mint afféle „mestertervet”. Ez a megközelítés az orosz katonai-politikai gondolkodásban a mai napig is fellelhető.⁴

A NATO-hoz való csatlakozás bizonyos értelemben segítette megszüntetni a terminológiai káoszt azzal, hogy világosan definiálta a fogalmakat és meghatározta a stratégia és a doktrínák közötti kapcsolatot. Az első katonai doktrínával szemben támasztott követelmények és elvárások rendkívül magasak volt, ugyanakkor a dokumentum(ok) szerepével kapcsolatban még mindig rengeteg volt a félreértés.⁵ Az egyik uralkodó szemlélet szerint a doktrína egy olyan egységes szabályrendszer,⁶ melyben mind a politikai, mind a katonai-technikai elemek megtalálhatóak, és mint afféle „legfőbb harcszabályzat” „...a haderő alkalmazására, továbbá a háború megvívásának módjaira, a hadászati célok elérésének mikéntjére vonatkozna”.⁷ A doktrína tehát hadászati, műveleti követelményeket fogalmazott meg, és még harcászati részletekre is kiterjedt.⁸ Ez a doktrínák szerepének bizonyos mértékű félreértelmezése. Egy másik – szintén általános – nézet szerint a doktrína olyan általános és merev elvek rendszere, egy katekizmus, melyből nehezen vezethető le bármilyen gyakorlatban hasznosítható tanulság.⁹

Mindkét megközelítés hibája, hogy rosszul határozza meg a doktrínák fókuszát. Az a feltevés, hogy a doktrína részletes szabályokat fektet le, ugyanúgy abszurd, mint az, hogy konzervatív és rugalmatlan, örök érvényű hitvallás (lásd a *doktriner* szó a magyar nyelvben pejoratív tartalmú: szabályokhoz, normákhoz ragaszkodó, egyoldalúan tudálékos személyt, vaskalapos embert jelent). A doktrína nem „ezüstgolyó”, amely a harc minden kérdésére megoldást nyújt, és nem is a háborúról írott „végső igazság”.

A KATONAI DOKTRÍNA FOGALMA

Mind a magyar, mind a NATO terminológiai források egységesek a doktrína fogalmának meghatározásában: „Katonai erőket célkitűzéseik elérésében irányító alapelvek. Mérvadó dokumentum, de alkalmazásához ítélőképesség szükséges.”¹⁰ A doktrína segít a parancsnokok gondolkodásmódjának kialakításában, nem előírás, hanem szemlélet. Útmutatás egy nyitott, rugalmas felfogás elérésében, mely mindig az adott helyzetre adaptálható, és segít az adott helyzethez történő alkalmazkodásban.

⁴ John G. Hines–Donald Mahoney: Defense and Counter offensive under the New Soviet Military Doctrine. RAND National Defense Research Institute, Santa Monica, CA, 14. www.rand.org/dam/rand/pubs/reports/2007/R3982.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 21.)

⁵ Az MH Összhaderőnemi Doktrína 2. kiadásáról (2007) fennmaradt lektori vélemény rámutatott, hogy a doktrína írói nem voltak tisztában a kiadvány céljával. Miközben a szerzők igyekeztek a NATO és a hazai nemzeti doktrinális felfogást és feladatokat összehangolni, valójában a szövetségi dokumentumtól teljesen eltérő szabályzó született, több harctámogató és kiszolgáló tevékenység nemzeti megfeleltetésével adós maradt a dokumentum, egy teljes fejezet pedig az akkor létező HM- és MH-szervezetek békeidőszaki kompetenciáit, szervezeti-működési rendjét taglalta anélkül, hogy a vezetés rendjének katonai-elméleti alapjait tisztázta volna.

⁶ Pekó József: A katonai doktrína-korszerűsítés elvi háttéréről. Hadtudomány, 1999/1. <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/1999/ht-1999-1-6.html> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 05.)

⁷ Mórocz Lajos: Katonai doktrína, biztonságpolitika. Társadalmi Szemle, 1991/8–9., 43.

⁸ 2005-ben adták ki a harcászati szintet szabályozó (nytsz: 68/24/2005 HTF) Könnyű lövészsraj-, szakasz doktrínát (!).

⁹ Perjés Géza: A katonai doktrínáról. Beszélő Online, 35. szám, évfolyam 2, szám 38. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-katonai-doktrinarol> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 24.)

¹⁰ Allied Administrative Publication – AAP-06 (2014) NATO Glossary of Terms and definitions, 2014, 2-D-9. http://wcnjk.wp.mil.pl/plik/file/N_20130808_AAP6EN.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 10.)

A doktrínákban foglalt alapelvek nem deduktív következtetésekből fakadnak, hanem induktív módon a háború, a harc jelenségeinek megfigyeléséből származnak. A doktrínafejlesztésnek ezért legfontosabb kiindulópontja a tapasztalatfeldolgozó rendszer és a hadtörténelem.

A közelmúlt és a folyamatban lévő műveletek tapasztalatai elsősorban forrásai azoknak a következtetéseknek, melyek a parancsnokokat felkészítik a következő hadjáratra. Ezért fontos időről időre áttekinteni a doktrínákat, felülvizsgálni, hogy azok továbbra is megfeleljenek a biztonsági és hadműveleti környezet aktuális követelményeinek, de a technológiai változásokat is figyelembe vegyék. Mindig fennáll annak lehetősége, hogy a következő hadjárat (háború) természete gyökeresen különbözni fog az előzőétől. A doktrínáiróknak meg kell találniuk azokat az általános tapasztalatokat, melyek relevánsak lehetnek a következő konfliktusban is, és ezeket rendszerbe foglalva be kell illeszteniük az addig hasznosnak bizonyult elvek közé. Azokat az elveket, melyek elvesztették jelentőségüket, ki kell venni a doktrínából. Észszerű egyensúlyra kell azonban törekedni, hiszen a doktrínák túl gyakori és éles megváltoztatásai elbizonytalanítják a vezetőket és aláássák a doktrína hitelét is. Ezért a doktrínákban mindig a lehető legáltalánosabb és legidőállóbb összefüggéseket kell feltárni úgy, hogy mégis gyakorlatiasak maradjanak. Clausewitz szavaival élve: *„Mint ahogy néhány növény is csak akkor hoz gyümölcsöt, ha nem túl hosszú a szára, a gyakorlati tudományban sem szabad az elmélet leveleit és virágait túl magasra növeszteni, hanem ügyelni kell arra, hogy közel tartsuk őket saját termőtalajukhoz, a tapasztalathoz.”*¹¹

A doktrína fogalma kizárja, hogy merev és szigorú szabálygyűjtemény legyen, inkább csak útmutatóként szolgál az olvasó számára, megmutatja a helyes gondolkodás módját, de nem azt, hogy mit gondoljanak. Így a doktrínák sokoldalúsága segíti a parancsnokok analitikus gondolkodását, amely szükséges a folyton változó hadműveleti környezethez való alkalmazkodásban.¹² A gondolkodás képességének a fontosságát az angol John Fuller így fejezte ki: *„Önmagában véve nem elegendő megadni azt, hogy mit kell gondolni, ez csak afféle nyersanyagot [...] biztosíthat ahhoz, hogy hogyan gondolkodjunk. A mit gondoljunk csak a téglá és habarcs. A hogyan – az a szakértelem.”*¹³

A hadtörténelmi tapasztalatokat is óvatosan kell kezelni, hiszen már nem aktuálisak azok a körülmények, melyek között születtek, így következtetéseiket is kikezdhetette az idő. Régmúlt idők klasszikus katonai gondolkodóinak időtálló gondolatai azonban még mindig felfedezhetők a modern doktrínairodalomban is. Példának álljon itt egy tanítás magától Szun-ce¹⁴-től: *„...az okos harcok rákényszeríti akarát az ellenségre, de nem engedi meg, hogy bármiben az ellenség akarata legyen rákényszerítve”*.¹⁵ Ebben az intellemben

¹¹ Carl von Clausewitz: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 35.

¹² AAP-47 (A) Allied Joint Doctrine Development Supplement to AAP-3 (J), September 2011. Edition A, Version 2. <http://nso.nato.int/nso/nsdd/listpromulg.html> (Letöltés időpontja: 2015. 12. 05.)

¹³ John F. C. Fuller vezérőrnagy (1878–1966) brit katona, hadtörténész és katonai stratégia, a páncélos hadviselés elméletének korai előfutára. Szn.: Katonai műveletek tervezése – a Brit Katonai Doktrína – Army Code: 71451, 1996. A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa (magyar fordítás), 12.

¹⁴ Szun-ce (i. e. 544–i. e. 496) ókori kínai hadvezér, a hadtudomány klasszikusa, A háború művészete című könyv szerzője.

¹⁵ Más fordításban: „Aki tehát igazán ért a harchoz, az maga irányítja az ellenséget, s nem hagyja magát az ellenség által irányítani.” <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#elvek> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 07.)

nem nehéz felfedezni az AJP-01 *Szövetségi Összhaderőnemi Műveletek* doktrína elvei közül a kezdeményezésre és a biztonságra vonatkozó ajánlásokat.¹⁶

A doktrínának *egy összefüggő, koherens rendszert* kell alkotniuk, nem tartalmazhatnak egymáshoz nem kapcsolódó gondolatokat és semmiképpen sem lehetnek egymásnak ellentmondóak. A doktrínákat a hadsereg teljes szervezetének át kell vennie, hiszen azok a vezetők nézeteit tükrözik, és csak ezen keresztül biztosítható az egységes szemlélet, a közös nyelv. (Lásd a Decker vezérezredestől származó idézetet.)

A KATONAI DOKTRÍNA FUNKCIÓJA

Kinek szól a katonai doktrína? A rövid válasz az lenne, hogy katonáknak szól, de a valóság kicsit bonyolultabb. A doktrínák a hadsereg közös bölcsességét gyűjtik össze, a helyes gondolkodást, a hadsereg és a hadviselés „filozófiáját” mutatják be a katonai vezetőknek, és azt, *hogyan kell gondolkodniuk és dönteniük*. A doktrína célja, hogy *útmutatóként szolgáljon* a hadviselés állandóan változó természetéről. Segítséget nyújt az összhaderőnemi gondolkodás kialakításában, egységesíti a katonai vezetők szemléletét, közös alapokat rak le, támpontot nyújt a kiképzés megtervezéséhez. A közös doktrína elősegíti az MH és a Szövetség közötti együttműködést, az interoperabilitást, a szabványos terminológiát, a jelrendszert, a kiképzést, a parancsnoki és törzsmunkát és az eljárásokat.

Világos azonban, hogy a doktrínák által biztosított „útmutatás” egy katona számára nem lehet mindig elegendő egy koordinált katonai művelet vagy harctevékenység során. *Harcászati szinten* a műveletek feszes koordinációja, a pontos, precíz végrehajtás és az egyöntetűség megköveteli, hogy a beosztott tiszti állomány *részletes előírásokat* kapjon. Ilyen részletes előírásokat nem találunk a doktrínákban, ezért taktikai szinten szabályzatokat,¹⁷ műveleti eljárásokat stb. kell készíteni arról, hogy pontosan *mit kell gondolnia és tennie* a tisztnek adott helyzetben. Ezek az előírások már nem „ajánlások” és nem „útmutatók”, hanem *szigorúan normatív, kötelező jellegű dokumentumok*, melyek betartását a hadseregnek minden helyzetben meg kell követelnie. A szabályzatok azonban távolról sem függetlenek a doktrínáktól, azoknak alárendelve érvényesülnek, azokból származó elvek gyakorlati megvalósításának részleteit tartalmazzák. Összegezve: a doktrínák a katonai vezetők és rangidős tisztek (parancsnokok, törzstisztek) munkáját segítik, míg a szabályzatok a beosztott tisztek és altisztek tevékenységét írják elő.

A doktrína azonban nemcsak a katonáknak, hanem a hadsereggel és biztonságpolitikával kapcsolatban álló polgári olvasóközönségnek is hasznos, mert bemutatja a civil partnerek, a kormányzati, a nem kormányzati, a nemzeti és a nemzetközi szereplők, a tudományos élet és az oktatás részvevői, a média, a közvélemény számára *a hadsereg szempontjait és sajátos szemléletét, értékeit és ethosát*. Nem utolsó szempont az sem, hogy a doktrínák nyilvánosan elérhető dokumentumok, amelyek ellenfeleink számára világosan kifejezik, hogy fegyveres erőink felkészültek, erősek és egységesek, ezzel pedig a nemzet és a szövetség szélesebb értelemben vett elrettentő képességéhez is hozzájárulnak.¹⁸

¹⁶ Mike Chapple–David Seidl: *Cyberwarfare: Information Operations in a Connected World*. Jones and Bartlett Publishers, 2014, 343.

¹⁷ Hivatalos megnevezésük: szolgálati könyvek és főnökségi kiadványok.

¹⁸ *Developing Joint Doctrine Handbook*, 4th Edition, The Development, Concepts and Doctrine Centre, UK Ministry of Defence, Shrivenham, Swindon, November 2013, 1–3. <https://www.gov.uk/government/publications/developing-joint-doctrine-handbook> (Letöltés időpontja: 2014. 11. 15.)

A POLITIKA ÉS A DOKTRÍNÁK KÖZÖTTI VISZONY

A védelmi politika-stratégiai koncepciók és a doktrínák tartalma és jellege *sok hasonlóságot mutat*, ezért nem is csoda, hogy a magyar politikai és szakmai közélet sokáig keverte e két fogalmat. Világos, hogy valójában a politika domináns szerepet játszik a doktrínák fejlesztésében azzal, hogy meghatározza az elérendő végső célokat és kijelöli a célok eléréséhez szükséges forrásokat.¹⁹ A nemzeti biztonságpolitika határozza meg az ágazati stratégiákat, mint például a Nemzeti Katonai Stratégiát (NKS) azzal, hogy a nemzeti célkitűzések közül az adott ágazat számára elérendő célokat rögzíti.

Az NKS és a doktrína fejlesztése számos ponton kapcsolódik egymáshoz, hatást gyakorolnak egymásra. Ideális esetben a stratégiát készítő szakpolitikai műhely figyelembe veszi a katonai gondolkodás sajátosságait, a már bevált katonai elméleteket és elveket, valamint a hadsereg állapotát, a személyi és tárgyi feltételeket. Egy jól megírt katonai doktrína a legjobb összefoglalója a legfrissebb katonai elveknek és gondolatoknak, informálja olvasóját a hadsereg feladatairól, kulcsfontosságú képességeiről. Ezért a doktrínák hatékonyan elősegíthetik a nemzeti biztonsági és katonai stratégia katonai részeinek, mindenképp a katonai biztonsági céloknak a meghatározását, valamint konkretizálását a politikai stratégia szintjén, a stratégia gyakorlatában. A haderő tevékenységeit és műveleteit a meghatározott biztonsági – vagyis politikai – célok elérése érdekében hajtja végre, melyek vezérlését és sikerét közvetlenül a doktrína elveinek helyes alkalmazása szavatolhatja. A katonai doktrína tehát közvetett módon – a biztonsági stratégiára és a haderő tevékenységeire gyakorolt hatásával – az *állam biztonsági céljait* szolgálja.²⁰

A kapcsolat fordítva is működik, hiszen a biztonságpolitika által meghatározott célok és az elérésükhöz biztosított források közötti kapocs szerepét általában a doktrína tölti be. A doktrína az a dokumentum, katonai „protokoll”, amely a célok valóra váltásának katonai eszközeit tisztázza. A doktrínairók feladata, hogy a végcélokat katonai részcélokra bontsák, melyek elérése támogatja a katonai stratégia megvalósulását, majd a részcélokhoz a rendelkezésre álló eszközökkel megtalálják a módszereket is. Így tehát a politika kialakításáért és a doktrína fejlesztéséért felelős személyek szoros együttműködésben dolgoznak és összehangolják erőfeszítéseiket.

A POLITIKA ÉS A DOKTRÍNAFEJLESZTÉS KAPCSOLATA MAGYARORSZÁGON

A politika határozza meg tehát a katonai stratégia végcéljait és forrásait, a doktrínák pedig a kettő közötti összhangot teremtik meg. E három tényező közül először a Magyar Honvédség elé kitűzött célokat vizsgáljuk meg.

A biztonsági és a katonai stratégiák viszonya

Az MH céljait (is) meghatározó Nemzeti Biztonsági Stratégia (NBS) az új alaptörvény szellemében készült el, tekintettel a NATO 2010-es stratégiai koncepciójára, a jelentősen megváltozott biztonsági környezetre, valamint a *walesi és a varsói csúcstalálkozók*

¹⁹ MCM-077-00. Military Committee Guidance on the Relationship between NATO Policy and Military Doctrine.

²⁰ Pekó: i. m.

záródokumentumaira. A stratégia hűen tükrözi a biztonság mára teljesen elfogadott és általánossá vált „átfogó megközelítését”.²¹ Az NBS legfontosabb megállapítása egybecseng a korábbi stratégia kulcsmondatával: „*a hagyományos fenyegetések, [...] katonai összecsapások veszélye és súlya csökkent. Annak valószínűsége, hogy Magyarországot [...] katonai támadás érje, jelenleg elenyésző mértékű.*”²² Ehhez az alapvetéshez még hozzáteszi azt is, hogy az egyébként is elenyésző mértékű fenyegetés elhárításában a NATO- és EU-tagságunk kulcsszerepet játszik. A katonai veszélyek és fenyegetések ilyenformán inflálódott fontosságát még lejjebb szorítja az NBS eszközrendszeréről szóló fejezet, mely azonnal kiemeli a gazdasági szempontok elsődlegességét, és mindössze a társadalmi és az összkormányzati felfogás kifejtését követően, negyedik helyen részletezi az MH feladatait. Igaz, hozzá kell tenni, hogy a 2004. évi Nemzeti Biztonsági Stratégiában az MH még a hatodik helyen szerepelt a magyar külpolitika megvalósításának eszközrendszerében. A kormányzat is érti a stratégiai dokumentumok több tételének elavultságát, hiszen napirenden van a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Nemzeti Katonai Stratégia felülvizsgálata, „frissítése”.

A 2012. évi biztonsági dokumentum – a katonai veszélyek leértékelése ellenére – mégis meghatározó eszközként írja le a Magyar Honvédséget, és az ország függetlenségének alapvető intézményét látja benne. A magyar biztonság-védelempolitika régi dilemmáját, nevezetesen a „teljes képességű haderő” *versus* „specializált képességű haderő” (vagy másképpen „területvédelem” vs. „érdekvédelem”, „missziós képességek” vs. „országvédelmi képességek”) polémiáját ez a stratégia azzal oldja fel, hogy mindkettőt egyszerre helyezi a fókuszba(!): „...*rendelkeznie kell olyan korszerűen felszerelt és kiképzett erőkkel [...] és képességekkel, amelyek lehetővé teszik az ország területének [...] megvédését, továbbá a NATO keretei között folytatott kollektív védelemhez, valamint az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ nemzetközi béketámogató, stabilizációs vagy humanitárius műveleteihez történő hozzájárulást.*”²³ A feladatok ilyen általános meghatározása azt jelenti, hogy az MH alakulatainak egyszerre kell készen állniuk valamennyi földrajzi térségben (Magyarország területe, a NATO-tagországok területe és a NATO lehetséges műveleti területei), egymástól nagyon eltérő klimatikus (trópusi, sarkvidéki és közép-európai) viszonyok közepette, alacsony és nagy intenzitású műveletek végrehajtására összhaderőnemi keretekben, nemzetközi együttműködésben.²⁴ Az átdolgozás alatt lévő új Nemzeti Biztonsági Stratégia és Nemzeti Katonai Stratégia várhatóan az országvédelmi képességek kialakítása mellett tör lándzsát, és a források feladathoz rendelésében is konkrétan fog tartalmazni.

A jelen pillanatban érvényes magyar Nemzeti Katonai Stratégia céljává teszi a haderő elismertségének növelését.²⁵ A 11. pont kiemeli, hogy „...*a honvédelem nemzeti ügy*”, de a valóságban az érdeklődés a társadalomban alacsony, és az NKS elfogadása nem keltett jelentős társadalmi visszhangot, sőt még az NKS elfogadása után két évvel, a 2014-es választások során sem került felszínre ez a téma. A társadalom „semlegességének” viszont előnyei is vannak, mégpedig az, hogy nagyon széles mozgásszabadságot biztosít a kormánypártok

²¹ Kiss Petra: A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti stratégiák tükrében. *Hadtudomány*, 2012/3–4., 75. http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2012/3_4/HT_2012_3-4_Kiss_Petra.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 18.)

²² Nemzeti Biztonsági Stratégia (2012), 26. pont. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 07.)

²³ NBS, 44. pont.

²⁴ A feladatok ilyen interpretálását alátámasztja a Nemzeti Katonai Stratégia (2012) 41. pontja is. http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 12. 07.)

²⁵ NKS, 4. és 17. pont.

számára a honvédelem területén.²⁶ Igaz ugyan, hogy Magyarország biztonsági környezete szilárd,²⁷ de az elmúlt években olyan biztonságpolitikai fejlemények következtek be, amelyek miatt a honvédelem ügye mégis a kormányzati prioritási listára került.

Magyar doktrínák: a módszerek

A célok (amit el kell érni), a források (melyek rendelkezésre állnak) elemzése alapján nincsenek irigylésre méltó helyzetben a *módszereket* (mellyel a célok elérhetőek) kitaláló katonai doktrínáirók. Lássuk, hogyan birkóznak meg a feladattal, miként látják a célokat megvalósíthatónak. Amikor a célok elérésének módszeréről beszélünk, nagyon fontos lépés az is, hogy megfogalmazzuk az úgynevezett stratégiai képességhiányokat, azokat az elvárásokat és követelményeket, melyekre fel kell készülni a közeli és távoli jövőben. De nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a rövid távú elképzelések nem alapulhatnak a jövőben létrejövő katonai kapacitásokra.

Az MH elé kitűzött célok elérése tekintetében a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrínája (3. kiadás) ambiciózus gondolatmenetet követ: egyrészt az euroatlanti integrációt a biztonság „sarokkövének” nevezi, de közben a fókuszot az önálló országvédelemre helyezi. Az erőforráshiány beismerését jelenti az a kiegészítés, hogy nem szükséges a haderő teljes körű felkészítése, mert elegendő mindössze az ország fegyveres védelmének „alapjaival” rendelkezni, illetve ezeket az országvédelmi alapokat jelentő nemzeti önerőt még a NATO-vállalásokkal is össze kell egyeztetni. Nem világos azonban, hogy ezek az alapok mit jelentenek.

Itt ugyanis két teljesen különböző haderőfejlesztési célról van szó, nevezetesen arról, hogy az MH teljes képességű haderő, vagy néhány képességre szakosodott fegyveres erő legyen-e? Azonban azt, hogyan lehet ezt a két, jelentősen eltérő fejlesztési irányt összeegyeztetni, nem részletezi a doktrína. Támponthozhat egy-két elszórt és ellentmondásos konkrét megfogalmazás a dokumentumban: „A nemzetközi béketámogató műveletekben való részvétel sokrétű feladatot jelent, amelyhez – akár stratégiai távolságban is – képesnek kell lennünk hozzájárulni.” Ez a követelmény már-már kormányokon átnyúló konszenzusos követelmény, de később hirtelen hangsúlyváltás történik: „A katonai képességek alkalmazását a tevékenységek széles skáláján a békeidőszaki tevékenységektől a válságkezelő tevékenységeken keresztül a magas intenzitású műveletek végrehajtásáig lehet tervezni.”²⁸ A doktrína a stabilizációs műveletek közül kiemeli az újjáépítési tevékenységet,²⁹ ami a vonatkozó szövetségi doktrína³⁰ alapján az *alapvető közszolgáltatások elsődleges helyreállítását* (ahhoz nyújtott támogatást) jelenti, azaz a mozgás szabadságának biztosítása, utak, hidak, repülőterek megjavítása, közvilágítás helyreállítása, víztisztítás, vízellátó rendszer helyreállítása, humanitárius segítség célba juttatása, élelmiszer-biztonság felügyelete, alapvető egészségügyi és elsősegély biztosítása a polgári lakosságnak, akna- és robbanószer-mentesítés, mezőgazdasági termelés elősegítése stb. E tevékenységek teljes skálájának végzése valóban nagyon hasznos lenne

²⁶ Szenes Zoltán ny. vezérezredes „Honvédelem 2014 – Pártpolitikai programok a haderő-átalakításról” című előadása a Magyar Hadtudományi Társaság előadásorozatán, 2014. április 14-én, a Stefánia Honvéd Kulturális Központban. http://mhht.eu/files/2014/Beszamolo_szenes.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 07.)

²⁷ NKS, 20. pont.

²⁸ Ált/43 MH Összhaderőnemi Doktrína (3. kiadás). MH DOFT kód: ÖHD (3). Az MH kiadványa, 2012.

²⁹ MH ÖHD (3), 2–10.

³⁰ AJP-3.4.1.1.

az ország számára, bizonyára még nemzetközi elismerést is kiváltana. Sajnos az MH ilyen jellegű képességekkel nagyon korlátozottan rendelkezik.

A politikai nyilatkozatokból és a doktrínából is egyértelmű, hogy *Magyarország katonai biztonsága reálisan csak a NATO szövetségi rendszerében értelmezhető*. A NATO-tagállamok hadseregeinek együttműködése a mi szempontunkból életbe vágó, ezért az interoperabilitás, az együttműködés kérdése mindenek felett áll. A szövetséges erők együttműködésének hatékonysága békében, válsághelyzetben vagy konfliktusban függ a haderők azon képességétől, hogy mennyire tudnak koherens módon, egyöntetűen fellépni és cselekedni. A Szövetségnek úgy kell felkészülni és tervezni a műveleteit, hogy a leghatékonyabban használja fel a tagországok forrásait és képességeit. Emiatt az *interoperabilitás kulcsfontosságú összetevője* a hatékony harci erőknek. Az MH együttműködés három, technikai (pl. kompatibilitáskritériumok), eljárási (pl. doktrínák) szinten, valamint a humán kapacitás (pl. közös nyelv, terminológia, szimbólumok) szintjén valósul meg.³¹ Így a közös együttműködési képesség szempontjából a közös NATO szabványosítási megállapodások (STANAG) létfontosságúak nemcsak a NATO-műveletek sikere, hanem a Magyar Honvédség szempontjából is.

Az MH komoly hiányosságokkal küzd az interoperabilitás mindhárom területén. A Varsói Szerződés idejéből származó harci technikai eszközök cseréje a pénzügyi lehetőségek hiányában folyamatosan elmaradt. Ezek az eszközök szovjet szabványok szerint készültek, általában nem kompatibilisek a korszerű nyugati hadseregek felszerelésével, és a NATO szabványosítási előírásainak sem felelnek meg. Az e területen tapasztalt elmaradást a NATO kénytelen tudomásul venni, de 2017-ben már Magyarország részéről is felmerült az igény, hogy a honvédség felszerelését egy átütő haderőfejlesztési koncepció keretében újítsa meg. A kormány „Zrínyi 2026” néven tízéves honvédelmi és haderőfejlesztési programot indít, amely teljeskörűen kívánja a Magyar Honvédséget modernizálni.³² Az interoperabilitás másik két összetevője területén azonban még mindig bőven van pótolnivaló. Nehezen magyarázható meg, hogy az anyagi ráfordítást nem igénylő doktrínák, terminológiák és STANAG-ok miért nem jutnak érvényre a Magyar Honvédségben, 18 évvel a csatlakozás után.

DOKTRÍNÁK KÉSZÍTÉSE

A magyar katonai doktrínafejlesztés elméletileg a NATO-val szoros összhangban épült fel, néhány jelentéktelennek tűnő, de fontos különbséggel.

A szövetségi gyakorlat³³

A NATO összhaderőnemi publikációk fejlesztésének előírásait az AAP-47³⁴ és az AAP-3³⁵ szövetségi adminisztratív kiadványok tartalmazzák. A NATO szabványosítási programjának célja, hogy a szövetség tagjai fennakadás nélkül tudjanak együttműködni egymással a

³¹ AJP-01(E) Allied Joint Doctrine Study Draft, 2015, 1–2.

³² Draveczi-Ury Ádám: Zrínyi 2026. Az átfogó fejlesztések időszaka következik. <http://www.honvedelem.hu/cikk/61339> (Letöltés időpontja: 2017. 04. 13.)

³³ A NATO doktrínafejlesztésének részletes leírását lásd Mező András: A brit doktrínafejlesztés rendszere. Honvédségi Szemle, 2015/6., 17.; Zoltán Szenes: NATO Security Challenges and Standardization. Hadmérnök, XI. évf. 3. sz., 2016. szeptember, 290–295.

³⁴ AAP-47.

³⁵ AAP-03(J) Joint Implementation Guide Ed 1 Rev 2. http://nso.nato.int/nso/zzLinks/AAP3%28J%29_Related.html (Letöltés időpontja 2015. 02. 17.)

műveletek legszélesebb körében és a lehető legalacsonyabb szinteken is. A szabványosítási folyamat ezért kiterjed a katonai gondolkodás alapjait lefektető doktrínákra (Allied Joint Publication – AJP), a harcászati szabályzatokra (Allied Tactical Publication – ATP) és logisztikai előírásokra (Allied Logistics Publications – ALP) is. A szabványosítás szervezeti felelőse a NATO Szabványosítási Iroda (NATO Standardisation Office – NSO), mely felügyeli a szabványosítási bizottságok munkáját.³⁶

A NATO doktrínafejlesztésének első lépése a doktrínarendszer hiányosságának felismerése. A doktrinális deficit tudatosulása általában a műveletek során keletkező tapasztalatokból fakad. A tapasztalatfeldolgozó rendszer a hadműveletek során az azonnal javítandó és megszüntetendő hiányosságokon túlmenően rámutat azokra a tapasztalatokra, melyeket be kell építeni a doktrínákba, eljárásokba és a kiképzésbe. A megfigyelésekből, a műveleti jelentésekből és a gyakorlatokat követő jelentésekből megállapítható problémákat, amennyiben szükséges, az úgynevezett fejlesztési folyamaton keresztül feltárják, és a következtetéseket, javaslatokat beépítik a megfelelő doktrínákba.

A NATO-doktrínák fejlesztésének konkrét tennivalóira, az ügyintézésre úgynevezett „gondnokot”³⁷ (*custodian*), felelőst jelölnek ki. A témavezető lehet egy nemzet vagy a NATO valamelyik testülete (kiválósági központ, stratégiai parancsnokság stb.) is. A felelős feladata az AAP-47-ben meghatározott adminisztrátori teendők elvégzése, a munkacsoport, a szerző (szerzők) és a szerkesztők kijelölése. Elsőként a doktrínatervezet „kezdeti tanulmánya” készül el a kezdeményezés alapján, melyet megkördztetnek, majd a nemzetek és releváns NATO-testületek kommentárjait összegyűjtik és bedolgozzák a „végleges tanulmányba”. A tanulmányt még egyszer egyeztetik a doktrínaarchitektúra többi elemével, és gondoskodnak róla, hogy mind vertikálisan, mind horizontálisan harmonizáljon valamennyi más doktrínával. A munkacsoport a *horizontális egyeztetéseket* úgy végzi el, hogy a doktrína azon szövegrészeire felhívja a figyelmet, amelyek más szakterületet is érintenek. A *vertikális doktrína-harmonizáció* kérdése sokkal összetettebb. A doktrínák írócsoportjának feladata, hogy a doktrínaszerkezetben (architektúrában) pontosan határozzák meg az adott doktrína helyét, azaz az alá- és a fölérendelt doktrínát, így pontosan követhetők az összefüggések, elkerülhetők az ellentmondások és a duplikációk.

A doktrínafejlesztés elengedhetetlen feltétele az *egyezményes és szabványos terminológia* használata. A terminológiai egységesítés folyamatának végeredményeként megszülető kifejezés használata valamennyi NATO-doktrínában kötelező! Tilos rokon értelmű szavakat (szinonimákat) használni, nemzeti katonai kifejezések angolra fordítását alkalmazni stb., melyek nem felelnek meg az egyértelműség és félreérthetlenség követelményének. Valamennyi NATO-doktrína melléklete tartalmazza az adott szakterület legfontosabb kifejezéseit és azok meghatározását, a rövidítéseket és azok jelentését.

A „végleges tervezet” horizontális, vertikális és terminológiai harmonizálás után megküldik a nemzetek számára, hogy lefolytassák *saját nemzeti elfogadási eljárásukat*. A NATO stratégiai szintjén elhelyezkedő doktrínákkal szemben nagyon magas a követelmény: csak a nemzetek teljes konszenzusával, fenntartás nélkül elfogadott doktrínák lesznek úgynevezett „ratifikációs tervezetek”, melyeket a nemzetek saját nemzeti eljárásaik szerint elfogadnak és bevezetnek.

³⁶ Szenes 2016: i. m.

³⁷ Magyar terminológiában: témavezető.

Ha a doktrína keresztülment a nemzetek ratifikációs eljárásán és teljesítette a követelményeket, akkor kerül sor a kihirdetésre.

A magyar gyakorlat

A magyar gyakorlat emlékeztet a NATO doktrínafejlesztésére, azonban néhány meglepő és lényeges különbséget lehet felfedezni.

Megítélésem szerint a magyar doktrínák készítése nem kapja meg az öt megillető figyelmet. Gond, hogy a doktrínafejlesztés nem tud a tapasztalatfeldolgozás eredményeire támaszkodni. A magyar tapasztalatfeldolgozó adatbázis mindössze négy stratégiai szintű feldolgozott tapasztalatot tartalmaz, egyik sem kapcsolódik műveleti tapasztalatokhoz.³⁸ A magyar doktrínák konzisztenciája is kifogásolható, a rendszer számos ellentmondást tartalmaz, nem harmonizál a NATO-doktrínákkal.

További hiányosság, hogy a magyar doktrínafejlesztésnek nincs visszacsatolása a felhasználói oldalról. A doktrínák olvasóinak és felhasználóinak nincs fóruma vagy lehetősége észrevételeik megtételére, nem lehetséges a jelentkező hiányosságok jelzése vagy nyílt megvitatása, amelyek segítenének a problémák artikulálásában, a hiányosságok feltárásában és kiküszöbölésében. Ilyen kezdeményezések hiányában az a vélekedés alakult ki, hogy a magyar doktrínák feleslegesek és kidolgozásuk is hiábavaló fáradság.

2016-ban az MH Kiképzési és Doktrinális Központ jogutódjaként (MH KDK) megalakult az *MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság (MH HFKP)*, amelynek egyik osztálya, a Doktrinális és Szabályzatfejlesztési Osztály (DSZO) felelős a szabványosítási feladatokért. Az új szervezeti egység látja el az MH felső szintű műveleti egységesítési (szabványosítási) és terminológiaharmonizációs feladatokat, végzi az MH (stratégiai és műveleti szintű) doktrinális és (harcászati szintű) szabályzatfejlesztési tevékenységével kapcsolatos tervezői, szervezői és a koordináló tevékenységet. A DSZO *nem készíti vagy írja a doktrínákat, hanem menedzseli készítésüket*. Az osztály felépítése és létszáma ugyanis nem teszi lehetővé, hogy valamennyi haderőnemi vagy szakmai terület vonatkozásában szakértők álljanak rendelkezésre. A magyar doktrínák közötti vertikális és horizontális, valamint a magyar és a NATO-doktrínák közötti összhang megteremtése ezért *minden esetben a doktrínákat kidolgozó munkacsoportok felelőssége*.

A DSZO felelősségébe tartozó területen (szabályzat- és doktrínafejlesztés, terminológiai harmonizáció és STANFOR³⁹ fordító iroda) dolgozó munkatársakra 27 magyar és 58 NATO-doktrína áttekintése, nyilvántartása, kidolgozásának irányítása, valamint a hozzájuk kapcsolódó terminológiai fejlesztés hatalmas terhet ró, így a doktrínák szakmai tartalmával és azoknak az interoperabilitásra gyakorolt hatásával érdemben kevésbé tudnak foglalkozni.

A terminológia tekintetében viszont rendkívül példaértékű az osztály szabványosítási tevékenysége. A Szabványosítási és Doktrinális Tanács (SZDT) albizottságként működő

³⁸ Az úgynevezett Központi Tapasztalati Adatbázis összesen 745 rekordot tartalmaz. A feldolgozott tapasztalatok legmagasabb minőségét a „bevált gyakorlat” jelenti, melyből hatot (négy az altisztavatással kapcsolatos) találunk az adatbázisban. Ezenkívül 308 bevezetett tapasztalat, 109 elfogadott tapasztalat és 211 azonosított tapasztalat szerepel az adatbázisban, a többi pedig csak megfigyelés. Az adatbázis 2016. őszi szűrései szerint egyetlen olyan tapasztalat sincs, ami a doktrínák módosítását igényelné.

³⁹ A STANFOR fordítóiroda a TRADOS fordítószoftver támogatásával felállított STANAG-ok fordítására szakosodott. Az iroda részletes leírását, működését lásd Mező András: Önkéntes műveleti tartalékosok alkalmazásának tapasztalatai. Honvédségi Szemle, 2013/6., 69.

Terminológiai Harmonizációs Testület, melynek titkára a DSZO kijelölt tisztje, folyamatosan követi a NATO terminológiai adatbázisában bekövetkező változásokat, és azok magyar megfeleltetésére javaslatot tesz a testület üléssein. Az ülésekre minden alkalommal meghívják a kifejezéssel érintett szervezetek képviselőit, valamint az állandó tagokat (valamennyi csoportfőnökség, ÖHP, NKE). A testület teljes konszenzussal dolgoz ki javaslatot az SZDT számára, ahol azt egyszerű többséggel fogadják el. Az elfogadott (és NATO-szabványos) terminológiát az úgynevezett Integrált Terminológiai Adatbázisban (ITAB) rögzítik, mely az MH Központi Doktrinális Adatbázisban (MH KDAB) érhető el. Az ITAB alapján készült el 2015-ben a *Katonai terminológiai értelmező szótár*,⁴⁰ mely nyomtatott formában teszi közzé a szabványos magyar terminológiát, egyben az angol eredeti változatát is megadva.

Az interoperabilitás kulcsa: a NATO-doktrínák hazai bevezetése

A Magyar Honvédség az országvédelmi feladatokon kívül reálisan csak alacsony intenzitású nemzetközi béketámogató műveletekben tud részt venni többnemzeti kötelékben.⁴¹ Mindkét feladat megköveteli a kölcsönös bizalom kiépítését, a kompatibilitást, az interoperabilitást, ezért az MH álláspontja az, hogy a *magyar doktrínának a NATO közös álláspontját és elveit kell tükrözniük*. (Kérdésként vetődhet fel, hogy akkor minek írjuk őket.) Nagyszerű eredménynek nevezhető, hogy a NATO legfontosabb 44 doktrínájából 43-at ratifikáltunk és bevezettünk, és mindebből csak négy doktrína bevezetése igényelt nemzeti fenntartást vagy kommentárt.⁴²

A jelek szerint az MH zökkenőmentesen átvette a NATO közös gondolkodásának eredményeit tartalmazó doktrínákat, ezért kicsit meglepő, hogy mégis úgy döntött, hogy *önálló magyar doktrinarendszert* készít. A magyar doktrínák rendeltetése ugyanis „...*az interoperabilitás biztosítása, a szövetséges és magyar katonai gondolkodás eredményeinek összefoglalása* ...”⁴³ Tekintettel arra, hogy az MH mindössze négy alkalommal jelentette be fenntartásait a NATO-doktrínákkal kapcsolatban, a NATO-val párhuzamosan létrehozott doktrinarendszer mindenképpen túlzásnak tűnik.

A magyar doktrínák rendszere

A doktrínák a NATO doktrinális rendszeréhez hasonlóan hierarchiába szerveződnek. Időközben a NATO saját struktúráját architektúrába szervezte ugyan át, ami sokkal kevésbé szigorú alá- és fölrendeltséget sugall, bár a különbség nem jelentős, a magyar doktrinarendszer még nem követte le ezeket a változásokat. A hierarchia pillanatnyilag a szabványos törzsrészlegek számozását követi úgy, hogy a számozás logikájából következtetni lehet a szakmai összetartozásokra és kapcsolatokra.

A hierarchia első szintjén az *Összhaderőnemi Doktrínát* (ÖHD [3]) találjuk, amelynek felülvizsgálata 2016-ban megkezdődött. A dokumentum rendeltetése, hogy a Nemzeti Katonai Stratégiában meghatározott végcélok és az MH számára biztosított források keretei

⁴⁰ A szótár kidolgozásának leírását lásd Mező András alezredes–Bakos Tamás őrnagy: Új szótár segíti a magyar nemzeti katonai terminológia egységes használatát. Honvédségi Szemle, 2015/4., 119.

⁴¹ MH ÖHD (3), 2, 10, 16.

⁴² 41 doktrína elfogadva és bevezetve, kettő elfogadva jövőbeni bevezetéssel, három elfogadva és bevezetve fenntartással, egy elfogadva és bevezetve kommentárral. Egy doktrínát nem választunk meg 2016 januárjáig.

⁴³ Magyar Honvédség Doktrínafejlesztési Terv (DOFT).

között megtalálja azokat a megoldásokat, melyekkel a célok elérhetőek. Az ÖHD aggodalmát fejezi ki a szűkülő költségvetés miatt: „A [...] legtöbb európai országban csökkent a védelmi költségvetés. Ez [...] hozzájárulhat a transzatlanti kapcsolatok meggyengüléséhez.” De világos megoldások és koncepciók helyett a doktrína csak megismétli sok helyen az NKS alapvetéseit: „...valószínűtlen egy hazánk ellen indított hagyományos támadás. Az MH-nak legnagyobb valószínűséggel alacsony intenzitású nemzetközi béketámogató műveletekben kell részt vennie, melyekre várhatóan hazánktól jelentős, akár stratégiai távolságban fekvő területeken kerülhet sor.”⁴⁴ Ezért a Magyar Honvédségnek jól kiképzett, jól felszerelt, rugalmas, hatékony, telepíthető és fenntartható erőket kell létrehozni.⁴⁵

A fenti megállapítások jól szemléltetik a doktrína kidolgozása során felmerülő ellentmondásokat, amelyek a stratégiai célok és a hozzárendelt források között mutatkoztak. Az előkészületben lévő ÖHD negyedik változatának kidolgozása során a kidolgozócsoporthoz már ismerte a honvédelmi költségvetésre vonatkozó kormányzati ígéreteket, ezért sokkal derűlátóbban ítélték meg a helyzetet: „A célok között szerepel a védelmi költségvetés növelése a Szövetségben javasolt szintre.”⁴⁶ A stratégiai célokhoz rendelt erőforrások természetesen sokkal kedvezőbb helyzetbe fogják hozni Magyarországot biztonságpolitikai helyzetét: „A katonai kiadások hatással vannak a védelmi képességekre, a politikai célokra és az országok erőkihívítási képességeire.” Ugyanakkor szembe kell nézni azzal, hogy az erőforrások korántsem végtelenek: „A jövőben csak nagyon kevés országnak lesz gazdasági lehetősége és politikai akarata nagy és technikailag fejlett hadsereg fenntartására.”⁴⁷

A doktrínarendszer második szintjén helyezkednek el a törzsfunkciókat megjelenítő, átfogó jellegű doktrínák: *felderítés, műveletek, logisztika, híradó-informatika* stb. Hiányzik ezen a szinten a művelettervezési doktrína, amely a NATO-struktúrában megtalálható, van viszont két olyan doktrína, amely nincs meg a NATO-ban, így nemzeti sajátosságnak tekinthető: a Kiképzési Doktrína⁴⁸ és az Egészségügyi Doktrína.⁴⁹

A harmadik szinten már sokkal több eltérés figyelhető meg: két olyan magyar doktrína létezik, melynek a NATO-ban nincs párja (FD-2.4. Geoinformációs Támogatás⁵⁰ és MD-3.3.1. Légi Szállítási Doktrína⁵¹), ugyanakkor a NATO-doktrínák között *nagy számban találunk olyant, amelynek a magyar megfelelője hiányzik*. Ez akár logikus is lehetne, hiszen a többségüket fenntartás nélkül elfogadtuk és bevezettük, elvileg nincs szükség arra, hogy ugyanolyan magyar doktrínát készítsünk. A magyarázat az, hogy az angol nyelvű doktrínák viszonylag kevés olvasóhoz jutnak el, és így a magyar rendszerből hiányzó doktrínák – dacára a hivatalos jogi bevezetésnek – nem kerültek be teljes egészében a magyar katonai gondolkodásba, szabályzatokba, doktrínákba és az oktatásba. Pedig a honvédség szellemi

⁴⁴ MH ÖHD (3), 2–10.

⁴⁵ MH ÖHD (3), 2–11.

⁴⁶ MH ÖHD (4) második tervezet, 19.

⁴⁷ Uo. 26.

⁴⁸ Ált/24. Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína (1. kiadás). (MH DOFT: KIKD 7.) A Magyar Honvédség kiadványa, 2012.

⁴⁹ EÜ/7. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Egészségügyi Doktrína (2. kiadás) (MH DOFT: EÜD 4.) A Magyar Honvédség kiadványa, 2012.

⁵⁰ Jelen írás elkészülte után a doktrína számozása és helye megváltozott: MD 3.17 számon a műveleti doktrínák közé került.

⁵¹ Hasonló kiadvány sokkal alacsonyabb, harcászati szinten található a NATO-szabványok között, a Taktika, technika és eljárás (TTP) (STANAG 3998, Tactics, techniques and procedures for NATO Air Transport Operations – ATP-3.3.4.3 [A]). Valószínűleg a mi doktrínáinknak sem a második szinten lenne a helye.

interoperabilitása szempontjából döntő jelentőségű a magyar és a NATO-doktrínák átvétele, megismerése, oktatása és alkalmazása.

A magyar doktrínarendszerben egyetlen egy olyan doktrínát találunk, melyet hosszú huzavona után, nagyon helyesen lefordított doktrínaként vezettek be, a *Befogadó Nemzeti Támogatás Doktrínát*.⁵² A doktrína szövegszerűen teljesen meg fog egyezni a NATO-doktrínával. A pozitív tapasztalatok nyomán a jövőben a DSZO arra törekszik, hogy a lehető legtöbb doktrína ehhez hasonlóan gyorsan és hatékonyan, az interoperabilitást elősegítve kerüljön be a magyar rendszerbe.

Nemzeti sajátosság: önálló magyar doktrínafejlesztés

Vizsgáljuk meg, milyen alapon nyugszik az önálló magyar doktrínafejlesztés. Korábban már tisztáztam, hogy tapasztalatfeldolgozó rendszer szolgáltatja azokat a műveleti tapasztalatokból leszűrt következtetéseket (bevált gyakorlatokat vagy tapasztalatokat), melyeken a doktrínák fejlesztése alapszik. Az MH tapasztalatfeldolgozó rendszere ilyen értelemben nem vesz részt a doktrínák kidolgozásában, nem szolgál következtetésekkel vagy javaslatokkal. Mivel a jelek szerint a Magyar Honvédségnek nem keletkezett semmiféle releváns műveleti vagy missziós tapasztalata, mely a doktrínafejlesztést vitalizálná, bölcs gondolat a NATO közös tapasztalatait felhasználni és a NATO-doktrínákra alapozni.

Az MH HFKP Doktrinális és Szabályzatfejlesztési Osztály működteti a Szabványosítási és Doktrinális Tanácsot (MH SZDT), mely az MH hivatalos véleményező, döntéshozó szerve doktrinális kérdésekben, elnöke a vezérkari főnök helyettese (HVKFH). Az MH SZDT rendeltetése a NATO egységesítési egyezmények (STANAG) feldolgozása; az ezzel kapcsolatos feladatok koordinálása; az MH Doktrína Hierarchia (DH)⁵³ és az MH Doktrína Fejlesztési Terv (DOFT) elnevezésű okmányokban előírt feladatok *felső szintű irányításával kapcsolatos tevékenységek végzése*, végül pedig a hatálybaléptetés előtt a nemzeti katonai doktrínák *véleményezése és elfogadása*. Az MH SZDT minden második hónapban ülészik, és a hosszú távú DOFT alapján rendszeresen felülvizsgálja és igény esetén újraírja a doktrínakidolgozó szervezetekkel a releváns doktrínákat. A doktrínakidolgozó szervezet olyan HM- vagy MH-szervezet, melynek szakterületét érinti az adott doktrína, és az *ad hoc* doktrínakidolgozó munkacsoport tevékenységében részt vesz.

A doktrínafejlesztés legfontosabb szakasza a tervezés, a DOFT elkészítése, melyet a NATO doktrínafejlesztési tervével⁵⁴ összhangban hoznak létre. A jelenleg érvényes DOFT a korábbiaktól eltérően nagy hangsúlyt fektet az MH együttműködési képességére, és rámutat arra, hogy a honvédelem nemzeti ügy, amelynek két alappilléret a nemzeti önerő mellett a szövetségi együttműködés jelenti. Magyarország biztonságának egyik alappillére a NATO-keretek között megvalósuló kollektív védelem, amelynek kiemelt területe az együttműködési képesség, az interoperabilitás kialakítása. A dokumentum egyben felhívja a figyelmet arra is, hogy az MH-doktrínák rendeltetése, hogy biztosítsák az interoperabilitás kialakítását, rendszerbe foglalják a szövetségi és a magyar stratégiai, hadműveleti (összhaderőnemi, haderőnemi), valamint szakági doktrínákat, bemutatva a köztük lévő kapcsolatokat és az esetleges nemzeti fenntartásokat.

⁵² STANAG 2234 AJP-4.5 (Ed. B.)

⁵³ Az MH DH rendeltetése, hogy elősegítse a különböző doktrínák közötti eligazodást, meghatározza azok alá- és fölérendeltségi viszonyát, ill. oldalirányú kapcsolatait más szakterületi doktrínákkal.

⁵⁴ Angolul: Allied Joint Doctrine Campaign Plan.

A 2016-ban jóváhagyott DOFT a korábbi tervtől eltérően felgyorsítja és hatékonyabbá teszi a nemzeti doktrínafejlesztést azzal, hogy a magyar doktrínarendszer részévé teszi a már elkészült, elfogadott és bevezetett NATO-doktrínákat is. Ez a látszólag jelentéktelen változtatás rendkívüli módon leegyszerűsíti a doktrínafejlesztést azzal, hogy az eddigi kizárólag önállóan végzett nemzeti doktrínafejlesztési munkát összekapcsolja a NATO Szabványosítási Iroda, a kiválósági központok és más nemzetek doktrínafejlesztésének eredményeivel, ezzel szinergiát teremtve ezen a területen. Az új szemléletben már lehetőség van a nemzeti fenntartás nélkül elfogadott és bevezetett NATO-doktrínák magyar fordításait ún. „lefordított doktrínaként” az MH DH részeivé tenni, amennyiben nincs vonatkozó nemzeti doktrína. Ilyen doktrína lesz a jövőben a Befogadó Nemzeti Támogatás Doktrína után a Felderítő Doktrína (FD2), valamint számos más, a felderítő doktrínacsaláddhoz tartozó doktrína is.

Azokat a NATO-doktrínákat, melyeket nemzeti fenntartással fogadtunk el és vezettünk be, „hibrid doktrínák” elnevezéssel tartjuk számon; ezek nemzeti fenntartásokkal kiegészített magyar fordításai egyben az MH DH részei is, amennyiben nincs vonatkozó nemzeti doktrína. Ilyen doktrína jelenleg nem található a rendszerben.

A hibrid doktrínáknál valamivel kevesebb kapcsolatban állnak a NATO-doktrínákkal az „adaptált doktrínák”. Ezek olyan nemzeti doktrínák, melyek egyes vonatkozó NATO-doktrínák alapján készülnek, tartalmukban nem állnak ellentmondásban azokkal, de szövegszerűen jelentősek az eltérések. Az előkészületben lévő ÖHD (4) például ilyen jellegű doktrína lesz.

Végül a NATO-doktrínákhoz nem szorosan kapcsolódó doktrínák a „nemzeti doktrínák”. Azokat a dokumentumokat nevezzük így, melyeknek nincs párja, azaz NATO-doktrína megfelelője (pl. Kiképzési Doktrína), azonban ezek sem tartalmazhatnak sem az MH, sem a NATO DH-nak vagy azok alkotóelemeinek ellentmondó információkat vagy elveket. Az MH Doktrína Hierarchiája a nemzeti és NATO katonai doktrínákat, egyesítve, háromszintű rendszerben építi fel. Az első szinten az úgynevezett „pillérfej és zárókö” doktrínák helyezkednek el, amelyekhez az elkészített nemzeti kiegészítések, pontosítások egységes szerkezetbe foglalva jelennek meg. A második és harmadik szintre a haderőnemi, hadművelleti, támogató és funkcionális, valamint a fegyvernemek és szakcsapatok alkalmazásával kapcsolatos doktrínák kerülnek, melyek a fent említetteknek megfelelően lehetnek lefordított (NATO) doktrínák, önálló nemzeti doktrínák, adaptált doktrínák és hibrid doktrínák. A doktrínák egyértelmű azonosítására szolgáló magyar kódszámrendszer kiegészíti a NATO-doktrínák számozását. A lefordított doktrínák az eredeti NATO-jelzésüket tartják meg. A nemzeti, illetve az adaptált doktrínák a Doktrína Fejlesztési Terv (DOFT) alapján kapnak jelzést. A hibrid doktrínák kettős jelzéssel jelennek meg: az eredeti NATO és a DOFT alapján létrehozott magyar jelzést kapják.

A DOFT megállapítja, hogy a doktrínák nem írnak elő kötelező elveket, sem normatív szabályokat, hanem segítenek megérteni a katonai műveletek természetét, és rámutatnak a gondolkodás módjára. A részletes hadművelleti és harcászati előírásokat, a konkrét tevékenységek feltételeit és módszereit az MH DH alatt elhelyezkedő szolgálati könyvek, főnökségi kiadványok és hatályos művelleti eljárások tartalmazzák.

A doktrínafejlesztés tervező szakaszát követően az *előkészítő szakaszban* a DSZO összeállítja a doktrína megírására vonatkozó HVKF-intézkedést, majd a munkacsoport vezetője elkészíti a *dokumentum szinopszisát*. A szinopszis tartalmazza a kiadvány szerkezeti felépítését: előszó, bevezetés, fejezetek, kidolgozandó kérdések, kidolgozásért felelős szervezet, illetve személy, kidolgozás határideje, fogalomjegyzék, rövidítések gyűjteménye, referenciakiadványok megnevezése.

A *kidolgozó szakaszban* a megszólított (kijelölt) szervezetek a számukra kijelölt fejezeteket kidolgozzák és elkészítik az első tervezetet. A konkrét ki- vagy bedolgozói munkát nem erre a feladatra elkülönített állomány végzi, nem mentesítik őket egyéb teendők alól, hanem saját napi munkájuk mellett még erre a – nagy elmélyültséget igénylő – munkára is időt kell szakítaniuk.

Az elkészült *első tervezetet* a DKM tagjai között megköroztetik. Az esetlegesen beérkező vélemények feldolgozásának megvan a NATO-ban már bevált, kifinomult módszere, az ún. „véleménymátrix”. A véleménymátrix lehetővé teszi, hogy a doktrína egy-egy kritikusabb csomóponti részéhez érkezett, egymásnak ellentmondó véleményeket ütköztessék és a DKM ülésein megvitassák; végül a közösen elfogadott szöveg kerüljön bele a doktrínatervezetbe. A korábbi módszer, a változáskövetővel korrektúrázott doktrínatervezet-köröztetések teljesen áttekinthetlenné tették a doktrína készítésének folyamatát, a bedolgozások forrása teljesen bizonytalanná vált, sok félreértésre adott alkalmat.

A köröztetések általában két lépcsőben történnek meg. Az első tervezethez érkezett nagyobb, lényeges bedolgozások és véleményezések még sok kritikus észrevételt tartalmaznak és a szöveg alapvető kialakítását célozzák. A második tervezet után a szöveg tartalmi elemei már egyértelműek, és innentől már a szövegezés stílusára, a tiszta és világos és egyöntetű megfogalmazásokra koncentrálnak a doktrínafejlesztői munka. A második tervezet átdolgozása után a szöveg már alkalmas arra, hogy végleges tervezetként az SZDT is tárgyalja.

A *végleges tervezetet* az SZDT véleményezi, és a tagok egyszerű többségi szavazata alapján a *hatályba léptető szakasz* következik. Az egyszerű többségi szavazás ugyan felgyorsítja az ügyintézkést, ugyanakkor aggodalmat is kelt a doktrínarendszer koherenciájával kapcsolatban. Ha ugyanis csak egyetlen szervezet is ellenzi a doktrína hatálybaléptetését, akkor – akármilyen nyomós szakmai, jogi, biztonságpolitikai vagy terminológiai érveléssel teszi is – véleményét figyelmen kívül hagyhatják, és azt kockáztatják vele, hogy az így megszavazott doktrína ellentmondásba fog kerülni a hierarchia más tagjaival.

Dacára az alapos és minden részletre kiterjedő szervezésnek, a magyar doktrínarendszer továbbra is *súlyos belső ellentmondásokat* hordoz, és a NATO-szabványokkal is ellentétes. Egyetlen példa a teljesség igénye nélkül: látszólag elméleti kérdés a csapatok tevékenységének osztályozása, de valójában ezzel az alapfogalmak tisztázása történik meg.⁵⁵ A NATO egyértelműen négy kategóriát állít fel: *támadó, védő, stabilizáló és kiegészítő* tevékenységek. A magyar doktrínarendszerben ugyanerről, három helyen, három egymásnak és a NATO-osztályozási rendszernek is ellentmondó kategóriát találunk. (Dőlt betűvel emeltem ki az eltéréseket.) A magyar ÖMD⁵⁶ szerint a felosztás: *támadás, védelem, különleges és harccal kapcsolatos tevékenység*; az SZMD⁵⁷ szerint: *támadás, védelem, halogatás, különleges és harccal kapcsolatos tevékenységek*. A doktrínának alárendelt harcsszabályzatban⁵⁸ ismét eltérően: *támadás, védelem, nem háborús és kiegészítő* tevékenységek szerepelnek. Ezek nem marginális eltérések, lévén alapfogalmakról szó. Az, hogy még az alapfogalmak szint-

⁵⁵ Részletesen kifejtve: Mező András alezredes: A csapatok tevékenységének osztályozásáról. Honvédségi Szemle, 2013/4., 10–14. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/39409/honvedsegi_szemle_2013_3.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 20.)

⁵⁶ Ált/38. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Műveletek Doktrína (1. kiadás). MH DOFT: MD 3(1). A Magyar Honvédség kiadványa, 2013.

⁵⁷ Ált/29. Magyar Honvédség Szárazföldi Műveletek Doktrína (1. kiadás). MH DOFT: MD 3.2(1). A Magyar Honvédség kiadványa, 2015.

⁵⁸ Ált/59. Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnemének Harcsszabályzata IV. rész. A Magyar Honvédség kiadványa, 2013.

jén sem szabványos a mi terminológiánk és nem egységes a doktrinális szemléletünk, azt jelenti, hogy a Magyar Honvédségen belül még mindig nem jutott nyugvópontra a közös nyelv kialakítása.⁵⁹

A DSZO több alkalommal figyelmeztetett különféle fórumokon arra, hogy a csapatok szárazföldi harcászati tevékenységének fogalomrendszerében számos további súlyos ellentmondás fedezhető fel. A magyar katonai szakma releváns és mérvadó dokumentumaiban alkalmazott szakszókincs sokszínű és a NATO-szabványoktól teljesen független. A NATO-csatlakozás óta jelentős idő telt el, de az akkoriban feltárt terminológiai hiányosságok és ellentmondások jelentős része még mindig nem lett megoldva.⁶⁰

A probléma feltárására és orvoslására már történtek kísérletek. A NATO egyezményes terminológiát tartalmazó Integrált Terminológiai Adatbázis alapján elkészült *Katonai terminológiai értelmező szótár* kifejezett célja volt az, hogy a nemzeti katonai terminológia egységes, NATO-kompatibilis és normatív használatát elősegítse. A szótár kidolgozásáról rendelkező vezérkarfőnöki parancs⁶¹ egyértelműen meghatározta, hogy az elkészülő szótár felhasználói az MH teljes személyi állományának tagjai és a katonai fogalmakat használó szakemberek. Az elkészült szótár normatív (azaz kötelező) alkalmazásától nem lehet eltekinteni, mert különféle szakmák, szakterületek, egymástól eltérő vagy egymást átfedő szakszavai olyan félreértésekre vezethetnek, melyeknek hosszú, de rövid távú következményei is súlyosan fenyegetik az MH irányítását. A szótárnak azonban nem volt célja az, hogy döntőbíróként lépjen fel olyan évek óta húzódó terminológiai kérdésekben, melyeket a szakma nem tudott tisztázni, így ezek továbbra is megoldatlanok (pl. biztosítás vs. támogatás).

Meglepő módon a felfedett terminológiai és doktrinális ellentmondásokhoz az MH tisztés és altisztképzéséért felelős szervezetei éveken át indifferensen viszonyulnak, még annak sem volt sok jele, hogy észrevették volna a doktrinák és az oktatáshoz használt dokumentumok (egyetemi jegyzetek, tankönyvek) között feszülő ellentéteket. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem új vezetése felismerte a területen mutatkozó elmaradást és hozzáállott az új, korszerű és NATO-kompatibilis tudásbázis kialakításához: a NATO–magyar doktrinális irodalmon alapuló jegyzetekkel kívánják felváltani a sokszor évtizedes elmaradást, mutató egyetemi tankönyveket. A folyamat még csak az elején jár, de már most tekintetbe kell venni azt, hogy a doktrinális irodalom dinamikusan változik, három-négy évente felülvizsgálják, és nem szabad elfeledkezni a jegyzetek cseréje után az oktatóállomány megújításáról sem.

A csapatoknál szolgáló tisztok tudásának frissítésében sokat segíthet, ha a korábbi gyakorlatnak megfelelően központi módszertani foglalkozásokon mutatnák be a szakma szélesebb rétegeinek az új kiadványokat. A DSZO doktrína- és szabályzatfejlesztési szakemberei készen állnak arra, hogy egy-egy fontosabb szabályzat, doktrína bevezetését követően vezető szerepet játsszanak az eltérések és újdonságok megismertetésében. Előadások, szemináriumok, továbbképzések és törzstanulónapok mind olyan kiképzési események, melyek alkalmas fórumok lehetnek arra, hogy felhívják a korszerű ismeretektől elszakadt állomány figyelmét arra, hogy fontos változások következtek be egy-egy területen.

⁵⁹ Vö. a Decker vezérezredestől származó idézettel.

⁶⁰ Bővebben lásd Mező András alezredes: A szárazföldi harcászati tevékenységek fogalomrendszere. Honvédségi Szemle, 2014/1.; Mező András: Felkelés elleni hadviselés a doktrinákban. Hadtudomány, XXV. évfolyam, elektronikus szám, 2015. http://mhht.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/9_MEZO_ANDRAS.pdf (Letöltés ideje: 2016. 01. 25.)

⁶¹ 93/2013. HVKF-parancs.

A doktrínák 2016-ban elkezdődött és 2018-ig tartó felülvizsgálati ciklusában a tervek szerint *12 doktrína felülvizsgálata fog megtörténni*. 2017-ben az Összhaderőnemi Doktrína; a Felderítő Támogatás Elvei és Gyakorlata; az Elfogott Személyek és Zsákmányolt Anyagok és Okmányok Kezelése; az Atom-, Biológiai és Vegyivédelmi Doktrína újírása várható.

ÖSSZEFOGLALÁS

A doktrína a modern katonai alapelvek összegzése, ezek az alapelvek vezérlik a Szövetség különböző szervezeteinek tevékenységét a közös célok elérésére és a nemzeti célok támogatására. Így tehát a szabványos NATO-doktrínákon nyugvó magyar katonai gondolkodás Magyarország biztonságának egyik alapvető pillére. A doktrinális gondolkodás elhanyagolása megfosztaná a hadsereget a módszeres gondolkodástól, a szövetségi együttműködés lehetőségétől, a haderő konzisztens fejlesztésétől. A doktrínák nem a magasabbparancsnokságok szűk szakértőinek belügye, hanem a kiképzés, az oktatás elengedhetetlen eszközei, biztosítják a katonai gondolkodás alapjainak megismerését nemcsak katonáknak, de biztonságpolitikai szakértőknek és a civil szféra szakembereinek egyaránt. A doktrínák ugyanis megkerülhetetlenek, mert kapcsot jelentenek a politika és a hadművelési szint között, a célok és az eszközök közötti viszonyt, a célok katonai megvalósításának módszereit írják le. A doktrínák és a politika közötti ilyen kapcsolat jelenleg nem kellően szabályozott.

A magyar doktrínák kidolgozásának rendszere jól olajozott gépezetként működik. A kidolgozás a kisebb-nagyobb döccenők és a szabályozás hiánya ellenére is megfelelő mennyiségben készíti el az MH igényei szerinti doktrínákat. Problémának tartom, hogy a kidolgozás folyamatát nem követi széles körű érdeklődés, így a doktrínák nem harmonizálnak egymással. Ennél nagyobb kihívás, hogy kifejezett céljukat, az interoperabilitást sem érik el, mert – dacára az előjárónak a terminológia egységesítése érdekében tett kezdeményezésének – még az alapfogalmak szintjén is eltérések mutatkoznak a NATO-doktrínáktól. A hazai doktrínafejlesztés másik problémája volt az a sajátos szemlélet, amely láthatatlan nemzeti sajátosságokra hivatkozva megakadályozta a szövetségi elvárások és a modern hadviselés – Szövetségben elfogadott – elveinek érvényesülését. A NATO doktrínáinak megismerése és elfogadása nem a nemzeti érdekek ellen hat, hanem éppen ellenkezőleg, elősegíti alapvető érdekeink érvényesülését, hazánk biztonságának garantálását. Reményeim szerint az MH doktrínafejlesztése a jövőben összhangba fog kerülni a NATO doktrínahierarchiájával. Erre jó lehetőséget ad az MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság Doktrinális és Szabályzatfejlesztési Osztály ambiciózus terve a teljes magyar katonai szakirodalom megreformálására.

A magyar katonai gondolkodás nem mondhat le a doktrínákról, mert – Decker vezér ezredes szavaival – a doktrínák biztosítják a Magyar Honvédségnek a közös filozófiát, az egységes nyelvezetet és az erőkifejtések egységét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

93/2013. HVKF-parancs.

AAP-03(J) Joint Implementation Guide Ed 1 Rev 2. http://nso.nato.int/nso/zzLinks/AAP3%28J%29_Related.html

AAP-47 (A) Allied Joint Doctrine Development Supplement to AAP-3 (J), September 2011, Edition A, Version 2. <http://standards.globalspec.com/std/1033656/nato-aap-47>

- AJP-01(E) Allied Joint Doctrine Study Draft, 2015.
- AJP-3.4.1.1. http://walterdorn.net/pdf/PSO_NATO_JointDoctrine_AJP_3-4-1_PSO_July2001.pdf
- Allied Administrative Publication – AAP-06 (2014) NATO Glossary of Terms and definitions, 2014, 2-D-9. http://wcnjk.wp.mil.pl/plik/file/N_20130808_AAP6EN.pdf
- Ált/24. Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína (1. kiadás), MH DOFT kód: KIKD 7. Magyar Honvédség Kiadványa, 2012.
- Ált/29. Magyar Honvédség Szárazföldi Műveletek Doktrína (1. kiadás), MH DOFT-kód: MD 3.2(1). Magyar Honvédség Kiadványa, 2015.
- Ált/38. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Műveletek Doktrína (1. kiadás), MH DOFT: MD 3(1). Magyar Honvédség Kiadványa, 2013.
- Ált/43. MH Összhaderőnemi Doktrína (3. kiadás), MH DOFT kód: ÖHD (3). MH kiadványa, 2012.
- Ált/59. Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnemének Harcszabályzata, IV. rész. Magyar Honvédség Kiadványa, 2013.
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Chapple, Mike–Seidl, David: *Cyberwarfare: Information Operations in a Connected World*. Jones & Bartlett Learning Information Systems Security & Assurance Series, 2014.
- Developing Joint Doctrine Handbook, 4th Edition. The Development, Concepts and Doctrine Centre, UK Ministry of Defence, Shrivenham, Swindon, November 2013. <https://www.gov.uk/government/publications/developing-joint-doctrine-handbook>
- Dracevzki-Ury Ádám: *Zrínyi 2026. Az átfogó fejlesztések időszaka következik*. <http://www.honvedelem.hu/cikk/61339>
- EÜ/7. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Egészségügyi Doktrína (2. kiadás), MH DOFT-kód: EÜD 4. Magyar Honvédség Kiadványa, 2012.
- Hines, John G.–Mahoney, Donald: *Defense and Counter offensive under the New Soviet Military Doctrine*. RAND National Defense Research Institute, Santa Monica, CA. www.rand.org/dam/rand/pubs/reports/2007/R3982.pdf
- Katonai Műveletek tervezése – a Brit Katonai Doktrína. Army Code: 71451, 1996. A Honvéd Vezérkar Euro-atlanti Integrációs Munkacsoport kiadványa (magyar fordítás).
- Kiss Petra: *A magyar stratégiai gondolkodás változása a nemzeti stratégiák tükrében*. Hadtudomány, 2012/3–4. http://www.mht.eu/hadtudomany/2012/3_4/HT_2012_3-4_Kiss_Petra.pdf
- MCM-077-00, Military Committee Guidance on the Relationship between NATO Policy and Military Doctrine.
- Mező András: *A brit doktrínafejlesztés rendszere*. Honvédségi Szemle, 2015/6.
- Mező András: *A csapatok tevékenységének osztályozásáról*. Honvédségi Szemle, 2013/4. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/39409/honvedsegi_szemle_2013_3.pdf
- Mező András alezredes: *A szárazföldi harcászati tevékenységek fogalomrendszere*. Honvédségi Szemle, 2014/1.
- Mező András: *Felkelés elleni hadviselés a doktrínákban*. Hadtudomány, XXV. évfolyam, elektronikus szám, 2015. http://mht.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/9_MEZO_ANDRAS.pdf
- Mező András: *Önkéntes műveleti tartalékosok alkalmazásának tapasztalatai*. Honvédségi Szemle, 2013/6.
- Mező András–Bakos Tamás: *Új szótár segíti a magyar nemzeti katonai terminológia egységes használatát*. Honvédségi Szemle, 2015/4.

- Mórocz Lajos: *Katonai doktrína, biztonságpolitika*. Társadalmi Szemle, 1991/8–9.
- Nemzeti Biztonsági Stratégia (2012). http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_hatarozat.pdf
- Nemzeti Katonai Stratégia (2012). http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf
- Pekó József: *A katonai doktrína-korszerűsítés elvi hátteréről*. <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/1999/ht-1999-1-6.html>
- Perjés Géza: *A katonai doktrínáról*. Beszélő Online, 35. szám, Évfolyam 2, Szám 38. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-katonai-doktrinarol>
- STANAG 2234; AJP-4.5. <http://www.auricmedia.net/wp-content/uploads/2014/08/AJP-4.5-HNS-MAY-2013-edb-v1-e.pdf>
- STANAG 3998. Tactics, techniques and procedures for NATO Air Transport Operations – ATP-3.3.4.3 (A). <http://standards.globalspec.com/std/280345/nato-stanag-3998>
- Szenes Zoltán: *Honvédelem 2014–Pártpolitikai programok a haderő-átalakításról*. Előadás a Magyar Hadtudományi Társaság előadás-sorozatán, 2014. április 14-én, a Stefánia Honvéd Kulturális Központban. http://mhht.eu/files/2014/Beszamolo_szenes.pdf
- Szenes Zoltán: *NATO Security Challenges and Standardization*. Hadmérnök, XI. évf. 3., 2016. szeptember.
- Szun-ce: *A hadviselés törvényei*. <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#elvek>
<http://beszelo.c3.hu/search/node/katonai%20doktr%C3%ADna>

AJÁNLOTT IRODALOM

- Deák János: *A nemzeti katonai stratégiai gondolkodás fejlődése*. Honvédségi Szemle, 2012/6.
- Pap Andrea őrnagy: *A Honvédelmi Minisztérium gazdálkodásának aspektusai a 2005–2011 közötti időszakban*. Doktori (PhD-) értekezés. NKE Hadtudományi Iskola, 2013. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2014/pap_andrea.pdf
- Tálás Péter: *A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégiai kultúra*. Hadtudomány, 2013/3–4.